

ROB BRUNTINK

de kist

ten have

Bekende Nederlanders over de grote vragen van het leven

de kist

ROB BRUNTINK

de kist

Bekende Nederlanders over de grote vragen van het leven

th) ten have

© 2021, Rob Bruntink/Uitgeverij Ten Have
Postbus 13288
3507 LG Utrecht
www.uitgeverijtenhave.nl

Omslagontwerp Villa Grafica
Vormgeving binnenwerk Elgraphic
Beeldmateriaal stills uit uitzendingen van 'De kist', EO.
Foto pagina 12, © Janinta Sassen, EO Visie.

ISBN 978 90 259 1022 8
ISBN e-book 978 90 259 1023 5
NUR 740

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Uitgeverij Ten Have vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Inhoudsopgave

	Voorwoord	7
1.	Lessen voor het leven	17
2.	Verdriet en troost	61
3.	De intieme dood	95
4.	Na het verlies	157
	Dankwoord	183
	Register	187

Voorwoord

Op 22 september 2009 werd ‘De Kist’ voor het eerst uitgezonden. Toenmalig presentator Herman Wegter steekt vanuit de bekende Fiat 500 van wal met de uitspraak: ‘Of je nou wilt of niet, je kunt er niet omheen: de dood.’ Televisiepresentatrice Marion Lutke was zijn eerste gast. Lutke had op dat moment al meer dan honderd afleveringen van het tv-programma ‘Ik mis je’ gepresenteerd, dus ze was bekend met het gespreksonderwerp. Wegter heeft een doodskist voor haar meegenomen. Die moet mee naar boven, naar de huiskamer. Blijmoedig roept ze haar man: ‘Fer, zou je even kunnen helpen om mijn doodskist naar boven te tillen?’

7

Met dit begin is de toon gezet. Een toon die twaalfenhalf jaar later nog steeds klinkt. ‘De Kist’ gaat over serieuze zaken, maar probeert er via de vorm altijd enige luchtigheid in te brengen. Na twee jaar gaf Wegter aan te willen stoppen met het programma. Kefah Allush hoorde dat. ‘Ik dacht: “Hij is gek. Waarom zou je willen stoppen met een interviewprogramma van een half uur?” Dus ik heb toen binnen de omroep aangegeven dat ik wel belangstelling had hem op te volgen.’

Aldus geschiedde. De eerste aflevering van ‘De Kist’ met Allush als presentator werd op 17 februari 2012 uitgezonden. ‘Ik kan me nog herinneren dat

Het idee

Hoe ontstond het tv-programma 'De Kist'? Daar weet regisseur Anne Christine Girardot van het mediabedrijf Nachtzon Media alles van. Zij bedacht het namelijk, samen met haar man John Gruter. 'We hadden van 2005 tot 2008 voor de EO het programma 'Tot de dood ons scheidt' gemaakt. In dat programma stond telkens een stel centraal, waarvan een van de twee ernstig ziek was. Het programma liet zien hoe zij afscheid van elkaar namen en hoe ze zich voorbereidden op de dood van een van hen. Bij de vijftigste aflevering vond de EO het genoeg geweest. Ze vroegen ons: hebben jullie iets anders rondom de dood? Daar zijn we over gaan nadenken. Ons eerste idee was 'Mijn Kist'. In dat programma zou iemand die ernstig ziek was zijn eigen kist mogen vormgeven, en zou er ook een soort *pre-funeral-party* worden georganiseerd, zodat je min of meer bij je eigen uitvaart aanwezig was. Dat idee vond men bij de EO te zwaar, te emotioneel. Dus zijn we verder gaan denken.

8

ik in het begin wel zenuwachtig was,' zegt hij. 'Ik werkte al vele jaren bij de tv, maar vooral als eindredacteur en uitvoerend producent. Nu zou ik opeens aan de andere kant van de camera staan.'

Wezenlijk gesprek

Zo'n tien jaar later heeft Allush meer dan 150 uitzendingen op zijn naam staan. Even veel gasten uit het programma hebben hem zien komen aanrijden met die kleine Fiat 500. Met bovenop het dak: een blankhouten doodskist. 'Als je met een dergelijke kist op je auto komt aanrijden, dan gebeurt er wat,' zegt Allush. De ene gast van het programma vindt het vooral een koddig beeld, de ander neigt naar 'heiligschennis'. Maar de meesten zien vooral 'de dood' aankomen, en vinden het confronterend. 'Met als gevolg dat er altijd een wezenlijk gesprek volgt,' zegt Allush.

Mede door die opvallende verschijning van de 'mini-auto plus doodskist' kennen miljoenen Nederlanders het programma. 'En dat zijn er veel meer dan er naar kijken,' weet Allush. Want de kijkcijfers overstijgen zelden de 200.000.

Natuurlijk is onderzocht wat kijkers aan het programma zo waarderen. Allush: 'Woorden die dan voorbij komen, is dat men "De Kist" een "troostrijk, zinvol en inspirerend" programma vindt.'

Die zinvolle en inspirerende kant staat centraal in het eerste hoofdstuk: **Lessen voor het leven**. Daarin zijn de levenslessen verzameld die gasten uit 'De Kist' met de kijkers delen. Zij leerden die lessen door hun eigen ervaringen met ziekte en dood.

We kwamen op de gedachte dat niet alleen ernstig zieken over hun eigen sterfelijkheid zouden moeten nadenken, maar ook andere mensen: zij die níét ziek waren. John en ik zaten hierover thuis op de bank te praten, en opeens was daar het idee om met een doodskist naar mensen toe te gaan. Maar hoe? We wilden een knipoog aan het programma geven, dus het leek ons leuk dat die kist dan bovenop een kleine auto zou zitten. John googelde op ‘kleinste auto’ en zo kwamen we bij de Fiat 500 uit. Het idee ‘Mijn Kist’ veranderde zodoende naar ‘De Kist’. We stelden een plan op: laten we met een doodskist op bezoek gaan bij prominente Nederlanders, en laat die kist aanleiding zijn voor gevarieerde gesprekken over leven en dood. De EO zag het direct zitten. De rest is inmiddels geschiedenis. Dat hadden we twaalfenhalf jaar geleden, toen we samen op de bank zaten, niet kunnen bedenken.’

De auto

Die karakteristieke auto, die kleine gele Fiat 500, met een blankhouten doodskist op het dak. Het roept bij de gasten van het programma direct een reactie op. Sommigen lachen, sommigen vinden het geen gezicht. Maar ze vinden er allemaal wat van. De presentator trekt er heel wat bekijks mee, geeft Kefah Allush aan. ‘Velen zetten ’m onderweg op de foto. Of als hij ergens geparkeerd staat, al dan niet met de doodskist op het dak. Er wordt enthousiast op gereageerd, is mijn ervaring. Nooit vanuit boosheid of ontzetting.’

Hoewel de indruk misschien wel gewekt wordt, rijdt de presentator niet iedere keer vanuit Hilversum naar de interviewkandidaat. ‘Hij rijdt slechts het

Omgaan met de dood

Presentator Allush komt weliswaar in z'n eentje in de Fiat 500 aanrijden, maar er zijn uiteraard meer mensen aanwezig tijdens het gesprek: twee mensen die de camera's bedienen, één persoon voor het geluid, de regisseur en de eindredacteur. Een redacteur van 'De Kist' heeft een voorgesprek gehad met de gast. Allush laat zich kort voor de opnames op hoofdlijnen inlichten over de ervaringen die de gast met de dood heeft.

'Het programma lijkt in sterke mate over de dood te gaan, maar eigenlijk gaat het natuurlijk vooral over het leven,' zegt Allush. 'Het gaat met name om de vraag hoe je met een leven omgaat waarin óók de dood bestaat. De dood van naasten, bijvoorbeeld. Je moet je daartoe verhouden. Hoe doen mensen dat? Ik voel me tijdens het maken van het programma vaak *a student of the human condition*. Ik wil begrijpen hoe ze met het bestaan van de dood omgaan.'

In hoofdstuk twee, **Verdriet en troost**, staan die ervaringen van de gasten centraal. Hoe leef je verder, met de ervaringen rondom het overlijden van een ouder of kind op je netvlies?

Hiernamaals

Allush had, vóórdat hij met het programma begon, niets met het onderwerp 'dood'. 'En nog steeds ben ik geen fan van die uitvinding. Ik probeer er dan ook zo min mogelijk aan te denken. Toch is het onmogelijk om dit programma te maken zonder het op mijzelf te betrekken. Ik praat met veel gasten bij-

laatste stukje,' zegt Anne Christine Girardot, niet alleen de bedenker van het programma, maar ook de regisseur van 2009 tot en met 2017. 'Tussen de opnames door staat de auto in een garage in de Achterhoek, bij iemand die gespecialiseerd is in het onderhoud van oldtimers. Voor de opnames rijden ze 'm op een trailer richting de interviewlocatie. Na de opnames gaat hij keurig weer terug. De auto komt uit 1970, dus het is een oud beestje. Er moet zuinig mee omgegaan worden.'

Aardig detail: tijdens enkele seizoenen kregen de gasten uit 'De Kist' als aandenken een miniatuurversie van de Fiat-metdoodskist cadeau. 'Daarvan zijn er slechts zo'n 70 gemaakt,' weet Girardot. 'Een serieus collectors item, dus.'

12

De kist

De kist – lees: die planken die samen een kist vormen – heeft door de jaren heen een wisselende rol in 'De Kist' – lees: het programma – gespeeld. In het eerste seizoen vervulde hij zo ongeveer de hoofdrol. Voor iedere gast nam de presentator namelijk een andere kist mee. Want: de kist die hij meenam, kon later écht als kist van de gast gebruikt worden. Daarom werd de gast uitgenodigd na te denken over het uiterlijk van de kist. Moest er een tekst op komen? Moest hij versierd worden? Een kleurtje krijgen? De gasten van het programma mochten er ter plekke mee aan de slag.

Als we dat eerste seizoen vergelijken met de laatste seizoenen, vervult de

voorbeeld over de uitvaarten die zij hebben meegemaakt, of over de vraag of zij gedachten hebben over hun eigen uitvaart. Dat heeft mij ook aan het denken gezet. Wil ik bijvoorbeeld begraven of gecremeerd worden? In mijn Palestijnse cultuur is begraven de norm. Zoals ik er nu over denk, laat ik het afhangen van mijn ouders. Als mijn ouders nog leven terwijl ik doodga, dan wil ik begraven worden. Maar als ik na hen overlijd, dan mogen mijn nabestaanden mij laten cremieren. De wereld is immers al vol genoeg met levende mensen, daar hoeven de lichamen van dode mensen niet bij.

Wat het ook wordt, een kist wil hij zéker niet. ‘Wikkel mij maar in een doek,’ zegt Allush. ‘Misschien ben ik op dat punt een typisch krenterige Nederlander geworden, maar ik vind het echt zonde om geld te verspillen aan een kist.’

13

Een ander onderwerp dat regelmatig voorbijkomt in ‘De Kist’ is het bestaan van een leven na de dood. Heeft Allush daar door het maken van ‘De Kist’ ook andere gedachten over gekregen? ‘Nee, ik ben geheel niet bezig met het hiernamaals. Ik ben vooral bezig met het leven hier op Aarde: hoe kan ik dat zo zin- en vreugdevol mogelijk maken?’

In hoofdstuk drie, **De intieme dood**, komen gasten uit ‘De Kist’ aan het woord die hun gedachten over de dood delen. Van gedachten over het eigen sterfbed tot uitvaartwensen, en van gedachten over ouder worden tot ideeën over het leven na de dood.

kist nu veelal een bijrol. Kefah Allush vraagt steevast of de kist mee naar binnen mag, naar de plek waar het interview plaatsvindt, maar hij formuleert de vraag vaak dusdanig dat het makkelijk 'Nee' zeggen is. 'Laat 'm hier maar lekker buiten staan,' klinkt het dan ook regelmatig.

In vele seizoenen nodigt de presentator de gast uit om 'iets' op de kist te schrijven. Vele tientallen levensmotto's, wensen en uitingen van levensvisies hebben de kist gehaald. Van 'Mooie kist, maar retour afzender' (Peter Plasman) tot 'Tis mooi geweest!' (Raemon Sluiter), van 'Geloof niet in spijt, maar leef' (Marlijn Weerdenburg) tot 'Misschien tot ziens' (Carry Tefsen).

Af en toe wilden gasten in het programma alleen meewerken als de kist buiten hun beeld bleef. In een recent seizoen wilde Heleen van Royen bijvoorbeeld de kist niet zien: 'Dat zou dan een kist voor mij zijn, daar werd ik verdrietig van.' Ook eerder waren er 'kistweigerars,' zoals Anny Schilder en Yvonne Keuls.

Incidenteel krijgt de kist in de latere uitzendingen toch weer de hoofdrol.

Vorbereiden

In de uitzendingen van 'De Kist' spreken vele gasten over de verliezen die zij hebben meegemaakt. Het verlies van een partner, van ouders, van kinderen... 'Ik voel me een gezegend mens,' zegt Allush, 'want verliezen van mijn meest nabije naasten zijn mij nog bespaard gebleven. Wat ik van alle verhalen uit 'De Kist' heb geleerd, is dat je je daar nauwelijks op kunt voorbereiden. Ik reageer overwegend best rationeel op alles wat er om mij heen gebeurt, maar of ik dat ook zal doen als één van mijn naasten zou komen te overlijden? Ik weet het niet. In een van de uitzendingen praat Ernst Daniël Smid over het overlijden van zijn vrouw Roos (zie pagina 176). Hij vertelt onder meer een verhaal over een lampje dat op het nachtkastje brandde toen Roos overleed. Ik sprak hem ruim een jaar na haar overlijden, en hij had het lampje nog steeds laten branden. Hij wilde wachten totdat het vanzelf uitging. Dat beeld heeft mij toen enorm geraakt, en dat doet het nu nog steeds. Want dat was tijdens het maken van het programma een van de weinige keren dat ik dacht: ik zie mezelf dit ook doen, mocht ik óók in zo'n positie terechtkomen.'

15

Het vierde hoofdstuk, **Na het verlies**, zoomt in op hoe de gasten uit 'De Kist' leerden voort te leven na een verlies. De ervaringen die zij delen hebben eeuwigheidswaarde, geeft Allush aan. 'In de wetenschap dat de dood altijd zal blijven bestaan, blijft het delen van die ervaringen altijd relevant.'

Dit boek hoopt daaraan bij te dragen.

Rob Bruntink

Bijvoorbeeld toen Rob Scholte de gast was. Hij zette in de uitzending de decoupeerzaag erop en halveerde hem. Helemaal bijzonder was de kist waarmee Allush bij René Gude aankwam. Voor hem werd een speciale versie gemaakt, inclusief de aanpassing voor zijn geamputeerde been.

Terugkijken, terugluisteren

Alle uitzendingen van 'De Kist' zijn terug te kijken via NPO Start: www.npostart.nl/de-kist/VPWON_1260610. De uitzendingen sinds 2012 zijn daarnaast ook te beluisteren als podcast. 'De Kist' heeft onder meer een eigen podcastkanaal op Spotify en Apple Podcasts.

1. Lessen voor het leven

Inleiding

De uitzending begint. We zien de klassieke Fiat 500, met daarop die – ogenschijnlijk – enorme kist door een landschap of stad rijden. De camera zoomt in op de presentator. Hij omschrijft ‘de gast van vanavond’ en sluit de introductie steevast af met de oneliner: ‘We praten over leven en dood met...’ En dan volgt de naam van de hoofdpersoon.

De presentator noemt het leven niet voor niets als eerste. Want ook al gaat hij met een doodskist op stap en spreekt hij veelvuldig over sterfelijkheid en verlieservaringen, het léven staat voorop.

Veel gasten in ‘De Kist’ zijn ernstig ziek, of ernstig ziek geweest. Sommigen kijken de dood in de ogen als zij in ‘De Kist’ zitten. Anderen hebben een ernstig zieke partner of ouder (gehad). Welke levenslessen haalden zij uit die ervaringen? Wat leerde die ziekte of dood hen?

In het hoofdstuk **Lessen voor het leven** geven gasten van ‘De Kist’ hun levenslessen. Levenslessen die zo belangrijk zijn dat wij stervelingen daar direct, vanaf vandaag, ons voordeel mee kunnen doen.

Ellen ten Damme

'Ik weet nu heel goed dat ook mijn leven vergankelijk is'

19

'Ik heb zelf twee keer de diagnose kanker gehad. Bij de eerste keer voelde ik heel sterk het besef dat het leven zomaar afgelopen kan zijn. Dat viel gelukkig mee, en daardoor ontstond er een ander effect: dat je alles heel erg waardeert. De meest onbenullige dingen vond ik opeens geweldig. Een tram, een hijskraan... Prachtig! Helaas ebt dat wel weer wat weg. Per saldo hebben mijn ervaringen met ziekte wel het besef opgeleverd dat je maar één keer leeft. Ik weet nu heel goed dat ook mijn leven vergankelijk is. Dus ik moet er het beste van maken. Dat is inderdaad makkelijk praten, maar dat is nou precies de kunst: om je daar niet al te druk om te maken.'

Een verzameling waardevolle uitspraken over de grote vragen van het leven

Al meer dan tien jaar gaat presentator Kefah Allush in zijn karakteristieke gele Fiat 500 met een doods-kist op het dak op bezoek bij bekende Nederlanders. In het tv-programma 'De Kist' gaat hij met hen in gesprek over leven en dood. Dit boek verzamelt de meest prachtige uitspraken van hen uit dit troostrijke en inspirerende programma.

Deze unieke uitgave bevat fotomateriaal en uitspraken van Bibian Mentel, Kluun, Toprak Yalçiner, Ellen ten Damme, Carola Schouten, Maarten van der Weijden, Katja Schuurman, Ronald Giphart, René Gude en vele anderen.

Rob Bruntink is freelance journalist, hoofdredacteur van *Pallium* en oprichter van Bureau MORBidee, dat als missie heeft om de dood bespreekbaar te maken en de communicatie over het levenseinde te verbeteren.

th ten have

www.uitgeverijtenhave.nl NUR 740

9 789025 910228